

Lasten tuen tarpeet ja johtaminen

Päivi Pihlaja

5.11.2024

Itä-Suomen yliopisto

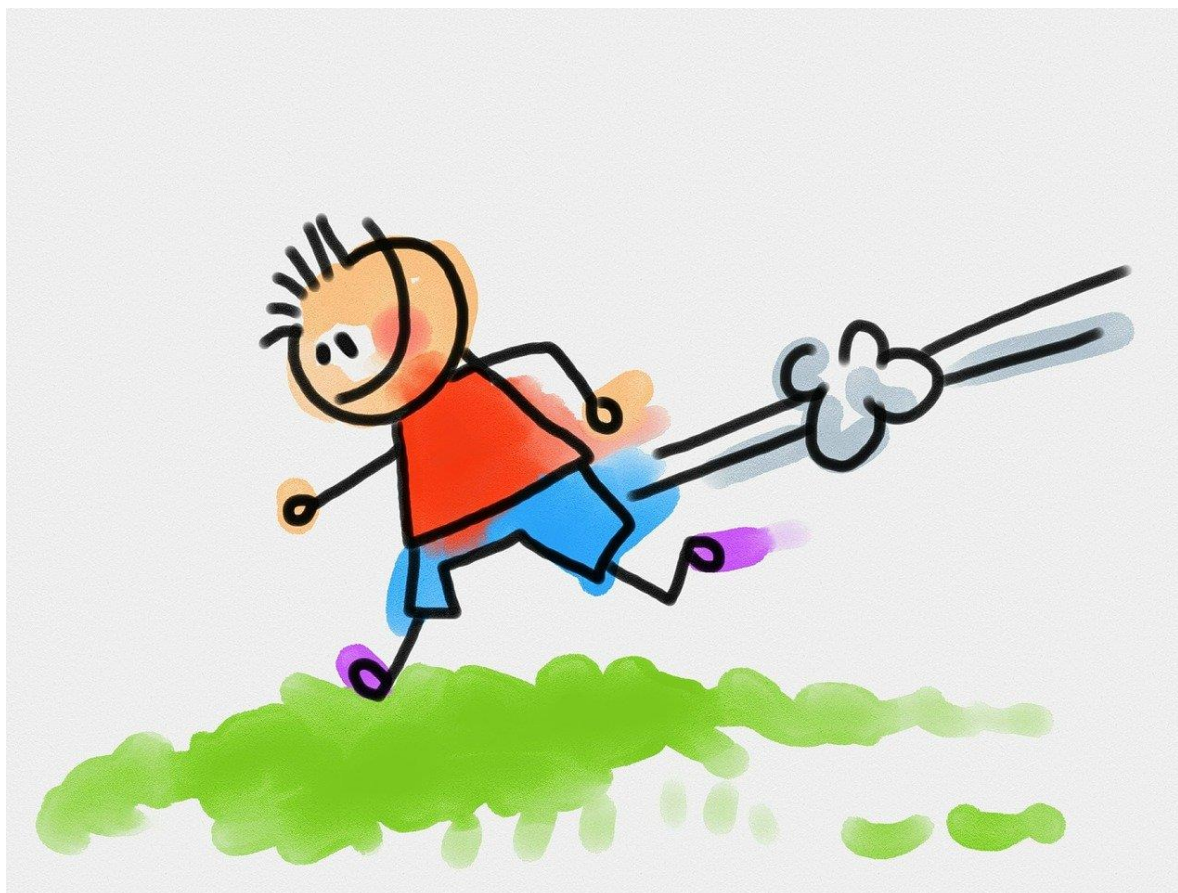
Mitä tuen tarpeet eniten esillä tai huolestuttavat tällä hetkellä?

Kuvat:Pixapay

Lapsiryhmän lasten tuen tarpeet

Lapsen kehitys ja oppiminen

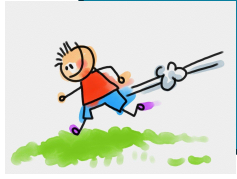
Lapsen tuen tarpeet

Pedagoginen ja rakenteellinen tuki

Lapsiryhmä

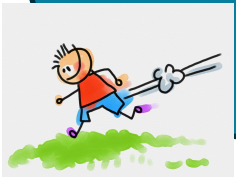
Tiimi

Lapsiryhmä

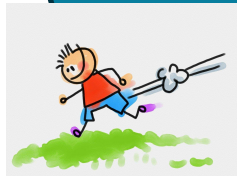
Tiimi

Johtaja

Lapsiryhmä

Tiimi

Lapsiryhmä

Tiimi

Sosiaaliset ja tunne-elämän tuen tarpeet

Tarinoita lapsista

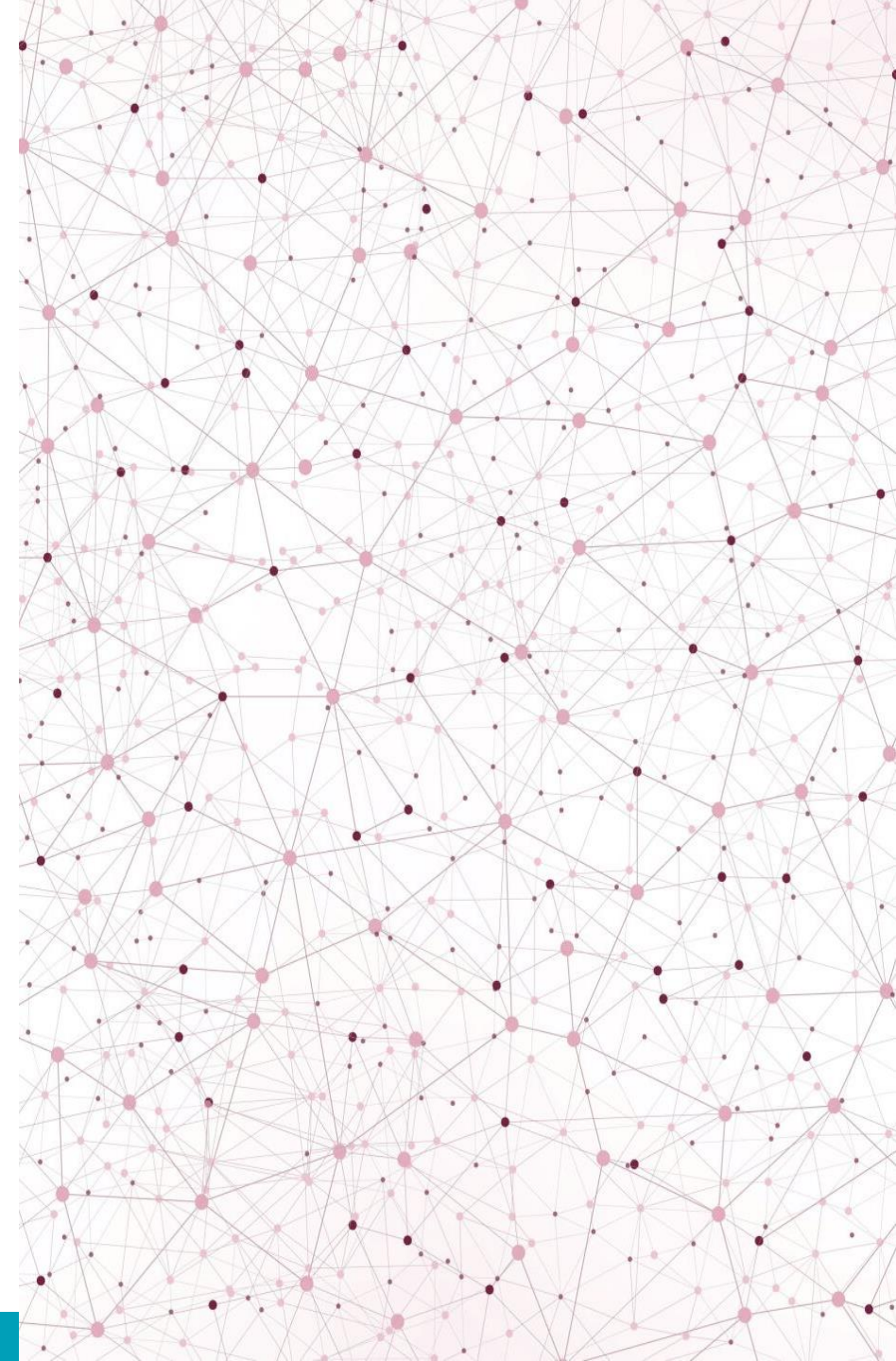
"Hyvin sujunut korttipeli päättyy lapsen häviöön. Pettymyksen ja epäonnistumisen tunne on lapselle mahdotonta käsitellä. Tavarat ja kortit lentävät ja lapsi pakenee tilanteesta. Useasti ulos asti. Lyömistä, potkimista, huutamista."

"Lapsi on sulkeutunut, ei ota kontaktia muihin. Houkuteltava olemaan läsnä".

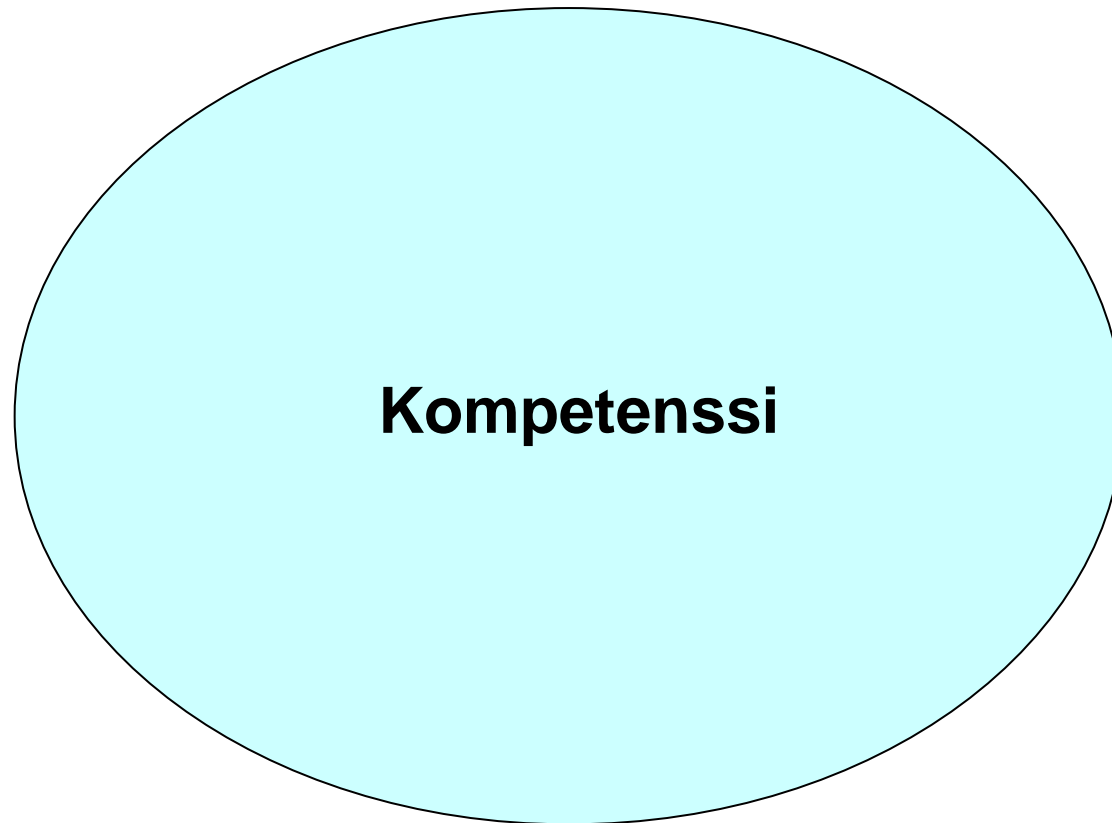
"Lapsi ei juurikaan ota kontaktia muihin lapsiin. Aikuisiin jonkin verran. Yhteisiin hetkiin osallistuminen vaikeaa. Välttelee katsekontaktia"

"Lapsi epäonnistuessaan ei osaa käsitellä tunnetta. Puree itseään tai riisuu vaatteet"

"Lapsi toimii impulsiivisesti ja aggressiivisesti. Hänen on vaikea liittyä leikkiin mukaan ja leikissä syntyy usein ristiriitatilanteita"

Kompetenssi ja sen viiveet/puutteet

Mistä sosem "vaikeudet" voivat syntyä?

Lapsi

Lapsi ja
ympäristö

Ympäristö

Sosiaalinen elämä

Emotionaalinen elämä

? Herää huoli ?

Milloin huoli herää?

- Äkillinen muutos lapsen käyttäytymisessä?
- Kehitys taantuu?
- Ns oireilu jatkunut pitkään?
- Puheet?
- Muiden lasten asenne?

Milloin kyseessä on *erityisen* tuen tarve?

(Sanna Hirvensalo, ref.)

- Vaikeudet **laajoja, toistuvia ja jatkuvia**, ei vain ”huonoja päiviä”
- Lapsen **oppiminen merkitsevästi häiriintynyt** omasta käyttäytymisestä johtuen; ei pysty työskentelemään, tavoitteet vaarassa
- **häiritsee muita**, herättää voimakkaan negatiivisia tunteita muissa
- lapsi ei **tunnu oppivan ongelmatilanteista**, normaali keskustelu ja seuraamukset eivät vie eteenpäin
- **ei löydy keinoja**; kokeiltu kaikkea, opettaja/hoitaja ei jaksaa
- tulkitaan, että lapsi **ei käyttydy huonosti tahallaan**, vaan hänellä on poikkeuksellisia tunnereaktioita, joita ei hallitse; reaktiivista aggressiivisuutta
- **joku on vaarassa lapsen** käyttäytymisen takia - yleensä lapsi itse

Sosiaalis-emotionaaliset vaikeudet

(Briggs-Gowan & Carter 2006)

- **Ongelmallinen** käyttäytyminen, joka kuuluu osaksi tyypillistä kehitystä (kuten aggressiivisuus, surullisuus, tai pelot) mutta josta tulee ongelmallista kun sitä esiintyy erityisen usein tai erittäin voimakkaasti tai kun käyttäytymistä esiintyy huomattavasti odotettua vähemmän
- Liittyy kompetenssin osa-alueet: **viiveet** sosiaalis-emotionaalisen kompetenssin kehittämisessä

Kuva: Pixabay

Sosiaalis-emotionaaliset vaikeudet

(Briggs-Gowan & Carter 2006)

ULOSPÄIVN
SUUNTAUTUNUT

SÄÄTELYN
HÄIRIÖT

SISÄÄNPÄIN
KÄÄNTYNYT

EPÄTYYPILLINEN
SOPETUMATON

Kuva: Pixabay

Kun temper tantrum päällä?

- Kun lapsi raivoaa?
- Rauhoittava vuorovaikutus

Kuva: Pixabay

- Millainen taakka lapsella?

TURVALLISEMMAN TILAN PERIAATTEET

Kunnioita

Kunnioita toisen henkilökohtaista fyysistä ja psyykkistä tilaa. Kunnioita itsemääräämisoikeutta. Älä koske toista kysymättä lupaa. Muista, ettet voi tietää toisen rajoja kysymättä niitä. Pyydä tilaa myös itsellesi tarvittaessa.

Älä pilkkaa, ivaa, halvenna, sysää syrjään tai nolaa ketään puheillasi, käytökselläsi tai teoillasi. Pidättäydy ulkonäön arvostelusta, juoruilusta ja stereotyyppien ylläpitämisestä.

Ole avoin

Älä tee oletuksia ulkonäön tai toiminnan perusteella. Älä tee oletuksia kenenkään seksuaalisuudesta, sukupuolesta, kansallisuudesta, etnisyydestä, uskonnosta, arvoista, sosioekonomisesta taustasta, terveydestä tai toimintakyvystä.

Anna tilaa

Pyri huolehtimaan siitä, että kaikilla on mahdollisuus osallistua keskusteluun. Älä jyrää muiden mielipiteitä ja anna puheenvuoro. Kunnioita myös toisten yksityisyyttä ja käsittele arkoja aiheita kunnioittavasti.

Kuuntele ja opi

Ota vastaan uudet aiheet, henkilöt ja näkökulmat ennakkoluulottomasti. Suhtaudu jokaiseen vastaan tulevaan asiaan ja tilanteeseen mahdollisuutena oppia uutta ja kehittyä.

Kommunikoi

Pyydä anteeksi, jos olet loukannut tahallisesti tai tahattomasti muita.

(Suomen YK-liitto, 2022.)

Ennustaako taaperon vaikeudet myöhempää kehitystä?

- <https://sites.utu.fi/toddlerstudy/>

TURUN
YLIOPISTO

UEF// University of Eastern Finland

paivi.pihlaja@uef.fi

18.11.2024

20

- Eroja tyttöjen ja poikien välillä
- 1,5 vuotiaana
- Entä 8 vuotiaana
- Onko?

Tuleeko olla huolissaan kun äidillä huoli ja lapsen kehityksestä?

Vanhempien huoli lapsen kehityksestä tulee ottaa huomioon ja kuunnella MITEN?

Kuva: Pixabay

Kieli on merkityksellinen ja vahva tekijä kasvatuksessa

- Kielellä sosiaalista todellisuutta rakentava luonne
- Kielen käytöllä kehitystä ohjaavat seuraukset

Miks sää taas? Miksi lyöt? Miks aina rikot toisten leikit?

*Mahdoton, vaativa, ilkeä, kauhee, hengenvaarallinen muille,
levoton, menetetty tapaus, todella kiusaaja, toivoton, ujo,
stressaantunut, outo tapaus, viirupää*

Tuollaset viedään pienten puolelle. Oletpa tyhmä.
Vihaan sinua.

Ei voimia enää, ei enää keinoja, mikään ei auta,

Yhteenvetoa

Lapsi paha

Uhkailuja

Kysymyksiä & tietämättömyyden ilmaisua: pitäisikö lapsen tietää mitä tehdä ja miten hallita tekeminen?

Ohjaus puolittaista: ilman selkeää kuvaa siitä mitä pitäisi saavuttaa ja miten saavuttaa tavoite

Näyttämön muuttaminen

Osaamiseen ja taitoihin perustuva orientaatio: on viiveitä ja kuinka kehittää/opettaa sosiaalisia taitoja ja emotionaalista ilmaisua

Pysyvyys ja jatkuvuuden näkemys tulisi poistaa

Tukea ja ohjausta opettajille

Sosioemotionaalisten taitojen arviointi ja ohjaus

Tunteiden
tunnistaminen

Omien tunteiden
nimeäminen, kuvailu ja
ymmärtäminen

Itsen hallinta ja ohjaus
sekä tunteiden säätely

Sosiaalinen tietoisuus
toisten tunteista ja
sosiaalisesta
tilanteesta

Reagoiminen toisten
tunteisiin: empatia,
avun tarjoaminen?

Osallisuus yhteiseen
suunnitteluun,
toteutukseen ja
päätöksentekoon

Sosiaalinen osallisuus:
etsi kavereita, kykenee
neuvottelemaan
konfliktin tullessa,
osallistaa myös muita

Osaako kuunnella
toisia ja jakaa
asioita/tavaroita

El:n sanominen

Avun hakeminen kun
tarpeellista

Onni tai ilo on yksi keskeinen selviytymisen voimavara ihmisen kehityksessä, ja ilon opimme vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Yhteinen jaettu ilo on ensimmäinen lapsen psyykkistä kehitystä suojaava tekijä. Mitä enemmän jaamme ilon tunteita lapsen kanssa, sitä enemmän vahvistamme lasta. (Tamminen, MLL)

On hyvä muistaa ja tiedostaa, että...

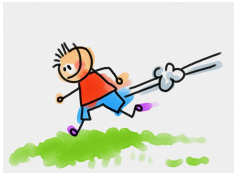

Kuva: Pixabay

Tutkimus on osoittanut että se, miten varhaiskasvatuspalvelut on rakennettu, ohjattu, rahoitettu ja johdettu vaikuttaa myös varhaiskasvatuksen laatuun (Gambaro et al, 2014).

Johtaminen

- Eri soittimista koottuja tiimejä
- Kokonaisuudeksi paisunut orkesteri

Perusturva (Pihlaja 2001, 2006 Siirtymät sujuviksi -julkaisusta, löytyy netistä)

- Lapsiryhmän perusturvaan liittyviä asioita on käsitelty yhdessä lasten kanssa 1 2 3 4 5
- Lapsiryhmässä on turvallisuussäännöt 1 2 3 4 5
- Turvallisuussäännöt ovat visuaalisessa muodossa 1 2 3 4 5
- Opettaja huomioi päivän aikana jokaisen lapsen 1 2 3 4 5
- Lasten välinen kiusaamistilanne käydään läpi rauhallisesti 1 2 3 4 5
- Työntekijällä on valmiuksia hoitaa lasten välisiä ristiriitoja 1 2 3 4 5
- Lasta ei jätetä yksin pelottavien /aggressiivisten tunteiden kanssa 1 2 3 4 5
- Lapsia suojellaan toisten lasten väkivallalta 1 2 3 4 5
- Ulkona on riittävästi aikuisia valvomassa 1 2 3 4 5
- Kenenkään lapsen ei tarvitse pelätä toista lasta 1 2 3 4 5
- Kenenkään lapsen ei tarvitse pelätä yhteisön aikuisia 1 2 3 4 5
- Pyritään minimoimaan vaihteluja jotka horjuttavat perusturvaa (pysyvyys) 1 2 3 4 5
- Lapsi saa olla yhdessä viiteryhmässä päivänsä aikana 1 2 3 4 5
- Kriisitilanteita varten on olemassa suunnitelma 1 2 3 4 5
- Kuljetusten turvallisuudesta on huolehdittu 1 2 3 4 5

Erityisopetus
Kokoaikainen
Osa-aikainen
Konsultointi

Pedagogiset tuen muodot

Yksikkökohtaiset rakenteet ja lapsiryhmien pedagoginen muodostaminen

Moniammatillinen kunnallinen / alueellinen työryhmä

Rakenteelliset tuen muodot: kuntatason tarkastelua

Lapsen suunnitelma toteutus ja arviointi

Lapsen tiimi

Tuen tarpeen arviointi

Erityinen tuki

Hall.päätös

Tehostettu tuki

Päätös

Kirjallinen suunnitelma

Kunnalliset rakenteet, resurssit ja vastuu "henkilö" kunnassa

Erityisryhmät, resurssiopettajat & avustajat
Kuntoutus henkilöstö

Laadukas vaka Sisältää erilaisia kehityksen ja oppimisen tuen muotoja ja tapoja vastata lapsen tarpeisiin.(päätös)

Toimintatavat, jotka lisäävät käytösongelmia

- Valtataistelut
 - Suosiminen
 - Vihamielinen kehonkieli
 - Ennakkoasenteet ja -luulot
 - Koko ryhmän rankaiseminen
 - Anteeksiantamattomuus
 - Lapsen käyttäytymisen ottaminen "itseensä"
 - Itsensä vapauttaminen säännöistä
 - Vastuun siirto muille ongelmatilanteissa
 - Lapsen julkinen häpäiseminen ja nuhteleva
 - Huutaminen
 - Uhkausten esittäminen
 - Alentuva äänensävy tai sarkastiset vastaukset
 - Lapsen alentaminen
 - Yhteisten sääntöjen puute
 - Opettajan toiminnan epäjohtamukaisuus
- (Karjalainen, Pihlaja, Koskenalho ym 2023, Tukea arkee!)

Toimintatavat, jotka vähentävät käytösongelmia

Kuva:Pixapay

UEF// University of Eastern Finland

- (Karjalainen, Pihlaja, Koskenalho ym. 2023: löytyy netistä)

- Proaktiivisten ja reaktiivisten keinojen yhdistäminen
- Suunnitelmallisuus
- Johdonmukaisuus
- Empatia
- Lapsen kunnioittaminen
- Lapsen näkeminen käytöksen takaa
- Lapsen kehityksellisten kykyjen tunnistaminen
- Lapsen tuntemus
- Lapsen omien toiveiden kartoittaminen
- Lapsen stressitekijöiden minimointi
- Ystävyyssuhteiden tukeminen
- Me-hengen vahvistaminen

paivi.pihlaja@uef.fi

18.11.2024

35

Tukea arkeen !

(Karjalainen, Pihlaja ym 2023)

Kuva: Pixapay

Opettaja-oppijasuhteen vahvistamisen keinoja

- Näe oppija käyttäytymisen takana.
- Tutustu oppijaan: mitkä ovat hänen kiinnostuksen kohteensa ja vahvuutensa?
- Pyri ymmärtämään oppijan yksilöllisyys ja erityisyys sekä näkemään vahvuudet.
- Huomioi oppijat yksilöllisesti ja välitä osallisuuden tunnetta.
- Tervehdi nimellä, vastaanota oppijat luokan tai varhaiskasvatuksen yksikön tai koulun ovella.
- Pyri kohtaamaan kaikki aidosti päivittäin (jopa 30 sekunnin kohtaaminen voi riittää, jos olet aidosti läsnä).
- Pysähdy kuuntelemaan ja kysy lisää.
- Osoita empatiaa ja myötätuntoa.
- Huolehdi oikeudenmukaisuudesta ja tasapuolisuudesta.
- Käytä huumoria oman persoonasi mukaisesti ja harkiten – monesti se laukaisee tilanteita.
- Anna mahdollisuuksia vapaamman ajan viettämiseen (erityisesti koulussa) – vapaa juttelu, välitunnit, retket ja projektit.
- Aseta realistisia odotuksia ja lyhyen aikavälin tavoitteita oppijoille yksilöllisesti (jos tarpeen).
- Anna oppijoille sekä aitoja että ”näennäisiä” valinnan mahdollisuuksia ja ikätasoisista vastuuta.
- Luo jokaiselle oppijalle oma roolinsa yhteisössä.
- Keskity ratkaisuihin ongelmien sijaan.
- Pyri lisäämään yhteenkuuluvuutta ja me-henkeä esimerkiksi ryhmätyöharjoituksilla.
- Anna positiivista palautetta kielteistä enemmän sekä toiminnassa että kotiin annettavassa palautteessa tai lähetettävissä viesteissä.

(Mm. Lahtinen & Rantanen, 2019; Webster-Stratton, 2011.)

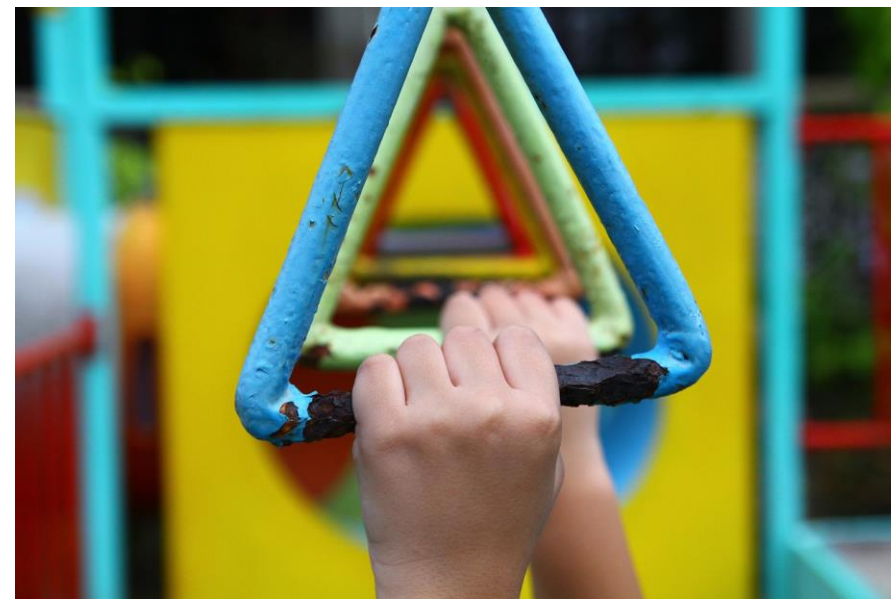
Varhaiskasvatuksen tai koulun yhteisöllisen positiivisen käyttäytymisen tukemisen toimintamallin kehittämisen vaiheet:

1. Tunnistetaan osaaminen ja kehittämistarpeet yhdessä henkilökunnan kanssa
2. Kartoitetaan yleisesti haastavat tilanteet. Johtaja tekee tämän yhteistyössä henkilöstön ja sellaisen koulun opiskeluhuoltoryhmän tai muun soveltuvan monialaisen ryhmän kanssa, joka vastaa yhteisöllisen opiskeluhuollon suunnittelusta, ei kuitenkaan oppilastasolla.
3. Laaditaan käyttäytymisodotukset yhteistyössä henkilökunnan, oppijoiden ja vanhempien kanssa.
4. Laaditaan koko yhteisön toimintasuunnitelma ja sitoutetaan sekä henkilökunnan että oppijat.
5. Tiedotetaan toimintamallista henkilökunnalle (mm. puuttumisen menetelmät ja pedagogiset toimintatavat eri tilanteissa, mahdolliset palkkiojärjestelmät, eri henkilöiden roolien määrittäminen) ja oppijoille (käyttäytymisen odotukset).
6. Asetetaan lyhyen ja pitkän aikavälin tavoitteet.
7. Vahvistetaan henkilökunnan sitoutumista sovittuihin toimintamalleihin (esim. motivointi ja muistuttaminen arjessa, asiasta puhuminen kokouksissa)
8. Seurataan ja arvioidaan tavoitteiden toteutumista.

(Karjalainen, Pihlaja, Koskenalho ym 2023)

	Ehkäise	Opeta	Reagoi
Yksilöllinen	<p>Yksilöllistä</p> <ul style="list-style-type: none">- ympäristö- ennakoivat rutiinit- sosioemotionaalisten taitojen vahvistamisen keinot <p>Vahvistaa yhteistyötä perheen ja ammattilaisten kanssa</p>	<p>Yksilöllistä</p> <ul style="list-style-type: none">- valittu käyttäytyminen- sosioemotionaaliset taidot	<p>Tehosta ja yksilöllistä</p> <ul style="list-style-type: none">- positiivinen palaute toivotusta käyttäytymisestä- kannustamisen ja huomioimisen keinot- ennakoivat strategiat tulevaisuuden haasteiden välttämiseksi
Kohdennettu	<p>Lisää ja tehosta</p> <ul style="list-style-type: none">- struktuuria- rutiineja- positiivista vuorovaikutusta (vertaiset ja aikuiset)- sanallisia ja sanattomia muistutuksia- aktiivinen seurakunta	<p>Kohdenna</p> <ul style="list-style-type: none">- opetus muutamaaan valittuun, spesifiseen käyttäytymiseen- opeta ja vahvista valittuja sosioemotionaalisia taitoja	<p>Tehosta</p> <ul style="list-style-type: none">- positiivista palautetta toivotusta käyttäytymisestä- strategioita, joilla vähennetään käyttäytymisen haasteita
Yleinen	<ul style="list-style-type: none">- tilojen suunnittelu- rutiinien luominen ja opettaminen- positiivisen vuorovaikutuksen luominen- käyttäytymisodotusten luominen (säännöt)- aktiivinen seuranta- osallituminen	<ul style="list-style-type: none">- toivotun käyttäytymisen opettaminen- sosioemotionaalisten taitojen opettaminen	<ul style="list-style-type: none">- toivotun käyttäytymisen vahvistaminen esim. kehumalla- rakentava palaute käyttäytymisen muuttamiseksi- pääpainon pitäminen positiivisessa palautteessa

(Karjalainen, Pihlaja, Koskenalho ym 2023)

Rakenteelliset tuen muodot

- Lapsen tuen tarpeen havaitseminen
- Henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen.
- Ryhmän lapsimäärän pienentäminen
- Henkilöstön mitoitukseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut ja niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan.
- Tulkitsemis- ja avustamispalvelut
- Apuvälineet
- Esteettömyyden huomioiminen
- Pienryhmä
- Erityisryhmä (Vasu 2022; Varhaiskasvatuslaki540/2022)

Pedagogiset tuen muodot

- Selkeä ja ennakoita päivärytmi
- Sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat . Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut.
- Yhteiset ja johdonmukaiset pedagogiset ja erityispedagogiset työtavat ja menetelmät
- Varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.
- Toiminta lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana.
- Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää. (Vasu 2022)

**Johtajan omat
tunteet, asenteet,
arvot ja toiminta**

**Asennoitumisen
kolme tasoa**

Toivon johtaminen

It doesn't matter how many resources you have.

Prof. Rex Bernardo

If you don't know how to use them,
it will never be enough.

Yhteisöllisyys

Tasa-arvo

Rakkaus

Ilo

Yhdenvertaisuus

Osallisuus

- Booth, T. (2011). The name of the rose. Inclusive values into action in teacher education. *Prospects* 41, 303 – 318.
- Bricker, D. (2000). Inclusion: How the Scene Has Changed. *TECSE* 20(1), 14 – 19.
- Esping-Andersen, G., I., Garfinkel, W.-J., Han, K., Magnuson, S., Wagner J. & Waldfogel (2012), 'Child care and school performance in Denmark and the United States', *Children and Youth Services Review*, 34 (3), 576–89.
- Danforth, S. & Naraian, S. (2015) This new field of inclusive education: Beginning a dialogue on conceptual foundations. *Intellectual and Developmental Disabilities*, 53, 1, 70-85.
- Esping-Andersen, G., I., Garfinkel, W.-J., Han, K., Magnuson, S., Wagner J. & Waldfogel (2012), 'Child care and school performance in Denmark and the United States', *Children and Youth Services Review*, 34 (3), 576–89.
- Gambaro , L., Steward, K. & Waldfogel, J. 2014. Introduction. *Teoksessa: An Equal Star? Providing Quality Early Education and Care for Disadvantaged Children*. Policy press.
- Honkasalo, J., Pihlaja, P. & Pesonen, H. 2024. The state of inclusion in the state of inclusion? Inclusion as principled practice in Finnish basic education. In H. Katsui and M.T. Laitinen (eds) *Disability, happiness and the welfare state. Finland and the Nordic Model*. Routledge. DOI 10.4324/9781032685519-6
- Karhula, A., Erola, J. & Kilpi-Jakonen, E. Home sweet home? Longterm educational outcomes of childcare arrangements in Finland. Downloaded via Pubfactory, University of Turku.
- Kern, L., Hawkins; R., Al-Hindi, K.F. & Moss, P. (2014). A collective biography of joy in academic practice. *Social & Cultural Geography* 15(7), 834 – 851.
- Komulainen, S. & Hämeenaho, P.E. (2019). Sosiaalisen solidaarisuuden käänne vammaisten lasten tutkimuksessa. *Kasvatus & Aika*, 13(4), 65–75.
- Maholmes, V. (2014). *Fostering Resilience and Well-Being in Children and Families in Poverty : Why Hope Still Matters*. Oxford University Press.
- Nylund, A., af Ursin, P., Korpilahti, P. & Rautakoski, P. (2021). Vocabulary Growth in Lexical Categories Between Ages 13 and 24 Months as a Function of the Child's Sex, Child, and Family Factors. *Frontiers in Communication*, 6. <https://doi.org/10.3389/fcomm.2021.709045>
- Outinen, E. 2018. Muinaissuomalaiset henkilönnimet nykykäytössä Käyttö, assosiaatiot ja asenteet. Suomen kielen pro gradu. Helsingin yliopisto.
- Pihlaja, P. (2009). Erityisen tuen käytännöt varhaiskasvatuksessa – näkökulmana inklusio. *Kasvatus* 49 (2), 42-53.
- Pihlaja, P. (2021). Inklusio – mahdollisia ajatuksia ja mahdollisuuksien tarkastelua. Tutkittua varhaiskasvatuksesta.
- Pihlaja, P. & Viitala, R. (2022). *Varhaiserityiskasvatus*. Ps-kustannus.
- Poikola, M. Hakalehto, S. & Kärnä, E. (2022). Inklusion oikeudellinen ja kasvatustieteellinen perusta. *Oikeus* 51(2), 191 – 224.
- Rajala , A , Kontiola , H , Hilppö , J & Lipponen , L (2019). Lohdutustilanteet ja myötätuntokulttuuri alle kolmivuotiaiden päiväkotiryhmässä. *Kasvatus* 50(4), 314-326 .
- Reindal, S.M (2016). Discussing inclusive education: an inquiry into different interpretation and a search for ethical aspects of inclusion using the capabilities approach. *European Journal of Special Needs Education* 31(1), 1-12.